

УДК 314.151.3 – 054.72(=161.2)(73):327.54

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-21-6>

Сухобокова О.О.

<https://orcid.org/0000-0002-4140-3231>

СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСОВОГО КОМІТЕТУ АМЕРИКИ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ У ПЕРІОД «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

У статті розглянуто створення та діяльність у другій половині 1940-х – 1991 рр. Українського конгресового комітету Америки – центральної «парасолькової» організації української діаспори у США, що об'єднує понад 30 провідних українських громадських, культурних, релігійних організацій, представляє інтереси української діаспори Сполучених Штатів та лобіює інтереси України перед владою США і світовою спільнотою.

Простеживши історичні передумови та обставини створення Українського конгресового комітету Америки, автор доходить висновку, що його заснування ознаменувало якісно новий етап у становленні української діаспори США: завершення її інституалізації та початок системної інтеграції в суспільно-політичний простір США, зокрема взаємодії з вищою державною владою.

Увага акцентується на визначенні головних напрямків діяльності Українського конгресового комітету Америки та їх реалізації в роки «холодної війни». Так одним з основних завдань Комітету було визначено захист прав українського народу на самовизначення і демократичні свободи, серед яких національне самовиявлення, релігійну і політичну свободу, культурний розвиток в Україні та поза нею, зокрема у США. Саме ця місія, яку більшість української діаспори вважала головною справою свого життя, й стала найважливішим об'єднуючим чинником різних українських організацій та сил США навколо Українського конгресового комітету Америки.

Протягом другої половини 1940-х – 1991 рр. діяльність Українського конгресового комітету Америки спрямовувалася на популяризацію суті та завдань українського національно-визвольного руху, викриття політики СРСР щодо українського народу, захист прав людини та української нації в СРСР, здобуття підтримки ідеї незалежності України, а також формування її позитивного іміджу у США та на міжнародній арені, збереження національної ідентичності й культури українського народу, об'єднання української діаспори в Америці та всьому світі. Фактично, УККА постає як перше українське лобі у політикумі США, що ефективно відстоювало інтереси України та українського народу, і зробило значний внесок у проголошення та визнання світом незалежності України.

Ключові слова: Український конгресовий комітет Америки, українська діаспора, США, Україна, «холодна війна», незалежність України.

Український конгресовий комітет Америки (УККА) – центральна організація української діаспори в США, яка представляє українську діаспору та етнічних українців перед американською владою та суспільством. Ставши на чолі української діаспори Сполучених Штатів у роки Другої світової війни, УККА як «парасолькова» організація спрямовував і координував боротьбу української діаспори за визволення України в період «холодної війни», сприяв налагодженню українсько-американських відносин та наданню Україні допомоги США від 1991 р. Відтоді і дотепер УККА є основним та

консолідованим голосом української діаспори, який чують у Вашингтоні, і який впливає на вирішення питань, пов'язаних із політикою США щодо України.

Попри впливовість УККА та актуальність теми, дотепер його створення і діяльність не знайшли повноцінного викладу у працях українських дослідників. Так, досі немає жодного окремого ґрунтовного наукового дослідження понад 80-річної історії УККА, а його діяльність згадується і частково розглядається суто в контексті більш широкої проблематики, пов'язаної з історією інтеграції української діаспори в суспільно-політичний простір США [1], її боротьби за відновлення незалежності України в період «холодної війни» [2; 3] та підтримки історичної батьківщини у 1990–2010-х рр. [4]. Авторкою даної статті було опубліковано стислу розвідку та енциклопедичну статтю, безпосередньо присвячені УККА [5; 6]. Однак тема є доволі широкою і потребує цілої низки спеціальних досліджень. Сподіваємося, певним поштовхом до цього стане дана стаття, метою якої є простежити основні віхи історії та напрями діяльності УККА від заснування впродовж «холодної війни» до 1991 р., коли Україна здобула незалежність.

Передумови створення Українського конгресового комітету Америки були закладені особливостями історії громадської діяльності української громади в США та її попереднім досвідом об'єднання для консолідованої боротьби за інтереси українського народу. Так від початку масової імміграції до США (у 1870-х рр.) українці в цій країні швидко адаптувалися та інтегрувалися в американське суспільство на побутовому рівні, і водночас почали гуртуватися як окрема етнічна група, що засвідчила велика кількість створених ними від кінця XIX ст. громадських, культурницьких, релігійних організацій. Важливим фактором стало те, що у США вже були сформовані традиції громадської активності, й українці перейняли їх. З кінця XIX ст. до Першої світової війни вони створили свої перші впливові і розгалужені громадські організації, що діють досі, приміром, 1894 р. заснували Український народний союз (УНС) – найстарішу з нині діючих українських громадських організацій у США, яка, в свою чергу, стала співзасновницею низки інших об'єднань, зокрема і УККА.

Перша світова війна, фронт якої проліг через українську землю, слугувала потужним чинником формування в українців у США національної самосвідомості та специфічного сильного ментального зв'язку з батьківщиною. Вони почали координувати свої дії та об'єднуватися навколо спільного прагнення допомогти своїм співвітчизникам на Великій Україні. Так 10 вересня 1914 р. постала Українська народна рада, що збирала кошти на підтримку українців-військовиків і полонених, проводила публічні акції тощо. Вже за рік, 30–31 жовтня 1915 р. у Нью-Йорку відбувся Перший український сейм у Америці, в результаті якого було створено єдиний орган для координації діяльності української громади в США – Федерацію українців у Злучених Державах (тобто, США), та розпочато налагодження діалогу з вищою владою США в інтересах українського народу. Особливо важливо це було за

Української національної революції 1917–1921 рр., хоча й не увінчалася успіхом для України. Втім консолідація для підтримки України в ці роки започаткувала низку аналогічних кампаній української громади США, спрямованих на допомогу українському народу у найкритичніші моменти його історії у XX – XXI ст. [7, с. 52].

Поряд з тим, підйом громадського активізму й безпрецедентний рівень єднання української громади США у цю добу в силу низки причин змінився спадом та роз'єднанням у міжвоєнний час. Створене у 1922 р. Об'єднання українських організацій в Америці, яке мало виконувати роль центральної консолідуючої і координуючої організації, виявилось малоефективним й припинило діяльність у 1940 р. через внутрішні чвари. Однак варто віддати належне інформаційним кампаніям та акціям протесту (демонстрації та мітинги) українців у США у відповідь на трагічні події в Україні у 1930-х рр. – пацифікація на українських землях в складі Польщі та Голодомор в УСРР. Зрештою, внаслідок активних дій української громади 28 травня 1934 р. Палата представників США прийняла резолюцію, що засудила дії Москви [8, с. 46-47].

Водночас, попри те, що українські іммігранти в США продемонстрували високий рівень соціальної активності і спорадично прагнули до координації своїх дій та взаємодії з американським політикумом (зокрема у справі визнання незалежності Української Народної Республіки та Голодомору в Україні 1932–1933 рр.), цілеспрямованої систематичної роботи в цьому напрямку не велося. Порівняно із сусідньою Канадою, де прагнення до створення ефективного політичного представництва української етнічної групи простежуються вже на етапі першої хвилі імміграції (1890-ті – 1914 рр.), українська громада США доволі довго не намагалася увійти до американського політичного простору. Попри поодинокі випадки входження етнічних українців у владні структури США на рівні штатів у 1930-х рр. (етнічні українці були обрані до Палати представників у Пенсільванії та Нью-Йорку і Сенату Індіани), загалом провід української громади відмежовувався від загальнополітичного американського контексту, «замикаючись» в суто українській проблематиці.

Така самоізоляція, з одного боку, гальмувала інтеграцію в американське політичне життя на персональному та інституційному рівні (через організації), а, з другого, – позбавляла можливості ефективно боротися за інтереси своєї історичної батьківщини та всього українського народу. Адже проводячи свою діяльність в, по суті, закритій, зосередженій на самій собі, спільноті (недарма дослідники політичної історії української діаспори у США характеризують її в 1930-х рр. як «етнічне гетто» [1, с. 81]), об'єктивно не мали можливості використати інструменти публічної політики, які пропонувало американське демократичне суспільство, а отже – залучити на свій бік американську владу та суспільство, а через них – отримати розголос і підтримку у світі. Останнє слугувало потужним аргументом молодого покоління українців, народжених вже в США, за зміну парадигми діяльності української діаспори з позицій

«етнічного гетто» на активну співпрацю з американськими політичними силами, владою та суспільством задля відстоювання національних інтересів.

Саме це спричинилося до нової спроби української громади США консолідуватися і координувати свою діяльність з допомоги українському народу в роки Другої світової війни. Поряд з тим, усвідомлюючи рівень впливу США у світі та те, що війна і глобальні геополітичні зміни після неї можуть дати шанс українському народу відновити незалежність, діаспора приходять до розуміння, що центральна координаційна діаспорна організація має також репрезентувати її перед громадськістю й урядом США і добиватися підтримки ідеї незалежності України. Значну роль на користь цього відіграло й переважання подвійної національної ідентичності в самоусвідомленні американських українців, що знайшло вияв у концепті «дві батьківщини» [1, с. 82], а отже – неминучому прагненні поєднати обидві ідентичності та національні інтереси як українців (за походженням) та американців (за громадянством) на інституційному рівні. З огляду на це, створення УККА можна вважати наслідком інтегрованості українців в американське суспільство та їх прагнення пристосувати свої національні організації до політичної системи США. Фактично, УККА постає як американська громадська (а не суто діаспорна, українська) організація, що представляє інтереси своїх членів, громадян США українського походження, перед владою цієї держави.

Оформлення нової організації пройшло два етапи. Так УККА було офіційно засновано під час Першого Конгресу американських українців 24 травня 1940 р. у м. Вашингтон, який об'єднав понад 800 делегатів з 168 міст США, що представляли дві тисячі українських організацій [9, с. 1]. Проте на початку новостворена організація не здобула належної підтримки, тим більше в роки війни відбулося перегрупування українських організацій, частина зазнала значних репутаційних втрат і переслідувань. Так, «праві» українські сили на кшталт Української гетьманської організації та Організації державного відродження України, а також головний ініціатор створення УККА – Український народний союз, через скарги і наклепи лівих сил та московських агентів потрапили в поле зору ФБР як «націоналісти» і «прихильники нацизму». І хоча після розслідування у 1944 р. звинувачення були зняті, однак за цей час організації втратили до 80% членів (ОДВУ), а УНС тимчасово припинив діяльність [8, с. 47]. Цим пояснюється те, що 22–23 січня 1944 р. у Філадельфії відбулося повторне формування УККА. Втім, офіційно організація веде відлік своєї діяльності саме з 1940 р. [10].

Засновниками Комітету виступили найвпливовіші і найчисельніші українські громадські організації демократичного спрямування того часу: Український народний союз, Український робітничий союз, Українська народна поміч, Союз українців католиків «Провидіння». Також членами УККА стали більшість політичних, громадських, професійних, наукових, культурних, релігійних,

молодіжних та жіночих організацій українців США. Нині він об'єднує 30 організацій та має понад 75 відділів по США [6; 11].

Керівними органами УККА є конгреси українців Америки, які відбуваються раз на чотири роки і визначають провідні напрями його діяльності, обирають його президента та колективні представницькі виконавчі органи: крайову екзекутиву і крайову раду. Поточну роботу виконують бюро УККА на чолі з президентом, крайова канцелярія (Нью-Йорк), яка скеровує роботу місцевих відділів на чолі з управами, створена згодом Українська національна інформаційна служба (Вашингтон), що комунікує з громадою та владою США, різні комісії, відділи та автономні установи при УККА. Фінансування роботи організації здійснюється за рахунок членських внесків та пожертв. Президентами УККА традиційно ставали помітні авторитетні громадські діячі: Микола Мурашко (1940–1944), Степан Шумейко (1944–1949), Лев Добрянський (1949–1954; 1962–1983), Дмитро Галичін (1955–1961), Ігнатій Білінський (1983–1990), Аскольд Лозинський (1990–2000), Михайло Савків (2000–2008), Тамара Галло-Олексій (2008–2016), Андрій Футей (з 2016 р.) [6].

УККА постала як надпартійна організація, що мала об'єднати всі українські осередки та установи США для скоординованої роботи і представництва етнічних українців в США та на міжнародній арені. Найважливішими стратегічними завданнями УККА було визначено захист права українського народу на державність і демократичні свободи, в тому числі національне самовиявлення, релігійну свободу, культурний розвиток тощо в Україні та поза нею, зокрема в США [12, с. 365-366].

Важливо, що після Другої світової війни склалася сприятлива ситуація для реалізації цих завдань – як в загальнополітичному американському контексті, так і з огляду на внутрішні процеси в українській діаспорі США. В українській громаді в цей період провідною силою стали представники нової, третьої, хвилі еміграції (ДіПі, тобто «переміщені особи») – найосвіченіші та найактивніші з-поміж всіх українських емігрантів, громадські та політичні, релігійні діячі, лідери українського національно-визвольного руху, військова та наукова еліта України, митці. Зважаючи на їхній досвід боротьби за незалежність України в 1917–1921 рр. та на еміграції в Європі у міжвоєнний період, вони одразу увійшли до проводу існуючих українських організацій, а також створили нові, розширивши політичну палітру української діаспори в США. Власне, під впливом третьої хвилі еміграції українська громада там постала саме як діаспора: завершилося її інституційне оформлення і було визначено головну ідею її політичної діяльності – боротьба за незалежну і демократичну Україну. В одній з перших резолюцій УУКА проголошувалося: «Ми знову заявляємо Америці та цілому світові, що Україна хоче бути, може бути й повинна бути незалежною державою, та що признання її права на самовизначення та до незалежності на рівні з іншими народами є в інтересі її населення та в інтересі миру в Європі» [9, с. 1].

Політична кон'юнктура в США та на міжнародній арені з початком «холодної війни» створила сприятливі перспективи для досягнення цієї мети: завдання української діаспори з викриття злочинної політики московського комуністичного режиму цілком збігалися з метою США максимально ослабити свого ідеологічного супротивника. Таким чином на початку «холодної війни» українська діаспора США на чолі з УККА сформулювала свої основні завдання: 1) консолідація українських національних демократичних організацій навколо УККА для ефективної скоординованої діяльності, спрямованої «назовні», тобто за межі української діаспори США; 2) налагодження взаємодії з американськими політичними і громадськими організаціями, насамперед з Республіканською та Демократичною партіями і владними структурами у Вашингтоні; 3) викриття суті комуністичної влади СРСР та її дискредитація перед американською і світовою громадськістю; 4) протидія пропаганді та діяльності агентів СРСР у США, зокрема в середовищі лояльного до комунізму крила української діаспори; 5) лобювання національних, політичних, культурних інтересів українського народу (і громадян УРСР, і української діаспори), насамперед незалежності України [13, с. 48-49].

Одним з перших викликів для УККА та його спроможності ефективно взаємодіяти з американською владою в інтересах українців стала допомога українським біженцям та ДіПі (переміщеним особам) на території Західної Європи, доля яких вирішувалася після Другої світової війни. УККА та Український народний союз разом із іншими українськими організаціями в США створили Злучений українсько-американський допомоговий комітет, який, власне, і скеровував та координував цю діяльність, починаючи із першої акції – кампанії проти насильницької репатріації українців з таборів ДіПі до СРСР, яка вплинула на прийняттям Конгресом США у 1948 р. закону, що дозволив цій категорії осіб іммігрувати до США.

Від початку УККА позиціонував себе як виразник волі не лише української діаспори, а й інтересів української нації в цілому. Об'єднавши в своїй структурі і навколо спільних завдань практично усі українські демократичні, праві, центристські та лівоцентристські сили в США, він налагодив тісну взаємодію з Комітетом (з 1989 р. – Конгрес) українців Канади – подібною до УККА центральною «парасольковою» організацією української діаспори в Канаді, створеною у листопаді 1940 р. для її ефективної взаємодії з урядом. Обидві організації виступали єдиним фронтом у боротьбі за незалежність України та об'єднання українців всього світу. Також УККА сприяв на початку 1950-х рр. набуттю представництвом Державного центру УНР (уряду України в екзилі) офіційного статусу в США та реєстрації його у багатьох міжнародних організаціях як «зародку національного уряду». Позиції ДЦ УНР та УККА і КУК щодо діяльності української діаспори в «холодній війні» збігалися, тому більшість масштабних акцій вони та організації, що гуртувалися навколо них, проводили спільно [14].

Одразу по завершенню Другої світової війни УККА був активним у презентації національних інтересів українців як представник українського народу на міжнародній арені, зокрема, у міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях. Першими такими кроками стало відрядження делегації УККА на чолі з С. Шумейком на установчу конференцію ООН 1945 р. та Паризьку мирну конференцію 1946 р. [9, с. 1-2].

УККА намагався консолідувати українську діаспору й на ширшому регіональному та світовому рівні, ініціювавши створення координаційних надбудов української діаспори різних країн. Так, у 1947 р. він разом з Комітетом українців Канади став співорганізатором Панамериканської української конференції (1947–1967), що об'єднала українські громади в країнах Північної та Південної Америки. Вже на її першій нараді було вирішено консолідувати всю українську діаспору в світі. Так у 1967 р. було утворено Світовий конгрес вільних українців, одним з співзасновників якого виступив УККА. УККА дотепер відіграє у ньому вагомий роль як «голос українського народу в Америці і на світовому рівні» [11].

При цьому потрібно усвідомлювати, що УККА постав як американська, а не суто діаспорна організація, для того щоб представляти перед органами влади США інтереси не скільки української етнічної спільноти, стільки американських громадян українського походження. Це важливо в контексті реалізації другого завдання УККА – налагодження взаємодії з американськими політичними і громадськими організаціями, насамперед двома провідними партіями – Республіканською та Демократичною, окремими політиками та вищими органами влади США.

Саме це могло відкрити шлях та полегшити реалізацію решти завдань, що стояли перед УККА, насамперед у просуванні ідеї необхідності підтримки незалежності України Сполученими Штатами і всім демократичним співтовариством. Адже вимоги окремої «групи інтересу» мають найбільше шансів на реалізацію, якщо вони включені у передвиборчу програму кандидатів до Конгресу США [1, с. 84]. А оскільки своїх кандидатів УККА висунути не міг в силу низки причин (насамперед, недостатньої «територіальної концентрації» українців), найоптимальнішим виглядала співпраця та інтеграція його представників в структуру Республіканської та Демократичної партій. Так УККА і діяв.

Найрезультативнішою стала співпраця з республіканцями, які традиційно мали найбільше симпатій українців у період «холодної війни» через більш жорстку позицію щодо СРСР, порівняно із Демократичною партією. Варто віддати належне і персональному чиннику – найактивнішу діяльність розгорнув президент УККА у 1949–1954, 1962–1983 рр. Лев Добрянський (1918–2008), який наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. очолював національний підрозділ Республіканської партії. Як очільник УККА та науковець – доктор з економіки і фахівець з міжнародних відносин, професор Джорджтаунського

університету, – він ще з початку 1950-х рр. боровся за включення у програму Республіканської партії тези про сприяння визволенню України. Більше можливостей для цього у нього з'явилося у 1959 р., коли він став віце-президентом програмного комітету Республіканської партії з питань національної безпеки і миру. На цій посаді він доклав багато зусиль для включення до програми партії пункту про підтримку національного самовизначення народів Східної Європи і СРСР.

У 1959 р. Конгрес США ухвалив історичну резолюцію № 86-90 про «Тиждень поневолених націй» та його щорічне відзначення, яка була підготовлена з ініціативи Л. Добрянського ще в 1957 р. Резолюція давала оцінку російському домінуванню над неросійськими народами СРСР (він був названий «тюрмою народів») та закликала до його розпаду. Відтоді до завершення «холодної війни» президенти США від Д. Ейзенхауера, який завізував цю резолюцію як закон, до Дж. Буша – старшого щороку виступали з заявами про поневолені нації СРСР, а американська громадськість підтримувала акції української діаспори, приурочені до відзначення «Тижня поневолених націй» [15, с. 58]. Ініціатором його проведення у Конгресі США також був Л. Добрянський, так само він ініціював створення Меморіального фонду жертвам комунізму і низки подібних фондів. Згодом УККА домогся щорічного відзначення Конгресом США та конгресами штатів Дня української державності у день проголошення Акту злуки 22 січня [14, р. 63].

У 1964 р., коли Лев Добрянський став віце-президентом етнічного дивізіону Республіканської партії, у її передвиборчій платформі з'явилася теза про Україну як «поневолену націю». Згодом, у 1969 р. представники УККА та УНС на чолі з Мироном Куропасем і Тарасом Шмагалю створили при Республіканській партії США Українську національну республіканську федерацію – один з найкращих етнічних структурних підрозділів партії [1, с.84].

Водночас частина діячів УККА активно співпрацювала із Демократичною партією, також домагаючись включення у її програму тези про поневолене становище України. Зокрема Йосип Лисогір, який був заступником президента УККА і водночас очолював Український народний союз, брав участь у кампанії Дж.Ф. Кеннеді 1960 р., а інший представник УККА і голова Злученого українсько-американського комітету Іван Панчук був обраний від штату Мічиган до національного конвенту партії. Загалом від 1964 р. теза про Україну як поневолену країну входила до передвиборчих програм і Республіканської, і Демократичної партій фактично на кожних виборах, зокрема й президентських [1, с. 85-86].

Загалом УККА в перші п'ять років стає помітною силою як виразник інтересів української громади США, що засвідчило вітання делегатам його Четвертого конгресу в листопаді 1949 р. від Президента США Г. Трумена (у ньому серед іншого відзначався внесок американців українського походження в

розвиток Сполучених Штатів та зусилля з допомоги рідним в Україні, які позбавлені благ демократії) [9, с. 2]. А від початку 1960-х рр. УККА виходить на пік своєї активності та впливовості, чому неабияк сприяла політична кон'юнктура та суспільні запити в контексті «холодної війни». Розвиваючи тему України у фарватері ідеологічної боротьби США з СРСР УККА вдалося здобути підтримку від політикуму США у проведенні інформаційних та культурно-просвітницьких кампаній, що згуртовували українців Америки і всього світу та заявляли про прагнення українського народу до незалежності. Так, з ініціативи УККА і зокрема Л. Добрянського у 1964 р. у середмісті Вашингтона було урочисто відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку. Ця вікопомна подія, що зібрала кілька тисяч українців з різних країн та їхніх лідерів і представників найвищої влади США, досі вважається найбільш знаковою в історії української діаспори США ХХ ст. [16].

Важливим у поглибленні співпраці УККА з обома партіями, Конгресом та Білим домом стало створення в 1972 р. Комітету зовнішніх справ УККА задля сприяння поширенню на українців дії урядових програм та кореляції американської зовнішньополітичної стратегії із прагненням українців до створення власної незалежної держави, а також залучення фінансування для вивчення української етнічної спадщини. Фактично, від цього моменту можна говорити про формування українського лобі у Вашингтоні або так званого вашингтонського представництва української діаспори. Допомогавав у налагодженні контактів і Вашингтонський офіс УНС, який тісно співпрацював з УККА, допоки діяв (до 1995 р.) [17]. В 1977 р. у Вашингтоні було створено Українську національну інформаційну службу для тіснішої взаємодії УККА з Конгресом, урядом, Держдепартаментом, Радою національної безпеки США. Саме Українська національна інформаційна служба в 1997 р. ініціювала створення Конгресового українського кокусу, що до сьогодні активно діє в інтересах України.

Взаємодія з вищою владою США відкривала широкі перспективи перед УККА та всією українською діаспорою в США у реалізації головної мети, яка об'єднувала українців в Америці кілька поколінь поспіль – незалежність України. А «холодна війна» та внутрішньоамериканські політичні процеси, пов'язані з нею, створювали сприятливий ґрунт для успішної інформаційної діяльності української діаспори на чолі із УККА, спрямованої на викриття московсько-комуністичного режиму, його кривавої політики щодо українського народу. Використовуючи інструменти американської демократії, УККА ініціював та спільно з іншими організаціями провів наприкінці 1940-х – у 1980-х рр. низку потужних інформаційно-політичних акцій з викриття «советського окупаційного режиму», популяризації українського національного руху, формування позитивного іміджу української нації в США та на міжнародній арені, а також визнання її права на самовизначення.

Так, однією з перших міжнародних акцій проти СРСР стало поширення під час роботи Генеральної Асамблеї ООН у 1960 р. серед її учасників та Секретаріату ООН меморандуму УККА та Державного центру УНР про «радянсько-російський колоніалізм» [15, с. 59]. З-поміж найбільш значущих інформаційних кампаній, спрямованих на дискредитацію СРСР і привернення уваги американської та світової спільноти до ситуації в Україні, варто згадати ініційовані УККА в рамках всеамериканської акції проти офіційного візиту М. Хрущова до США слухання у Комітеті Конгресу США з антиамериканської діяльності про «злочинну політику М. Хрущова проти українського народу» за участі представників української діаспори 9–11 вересня 1959 р. [15, с. 58]. В контексті інформаційної та психологічної боротьби з СРСР потрібно розглядати появу й створених за підтримки УККА українські служби радіостанцій «Голос Америки» та «Радіо Свобода».

Із введенням Москвою військ до Афганістану у 1979 р. почався новий етап «холодної війни» і нова потужна хвиля боротьби української діаспори за незалежність України. УККА та інші діаспорні організації розгорнули ще масштабніші інформаційно-політичні акції проти СРСР, діючи в руслі непримиренної політики щодо нього вищого керівництва США на чолі з Президентом Р. Рейганом. У 1984 р. УККА надіслав програмну заяву на національні конвенти Республіканської та Демократичної партій з вимогами офіційно підтримати поневолені нації СРСР, реформувати систему радіомовлення на країни СРСР та соцтабору, сприяти звільненню українських правозахисників тощо. По суті, це окреслювало головні завдання діяльності української діаспори із відстоювання інтересів своєї Батьківщини [5, с. 203].

Найпотужнішою стала кампанія з вивчення, оцінки та вшанування жертв Голодомору в Україні 1932–1933 рр., організована на початку 1980-х рр. до 50-х роковин трагедії. У ній взяли участь понад 120 об'єднань української діаспори у всьому світі. Було видано чимало спеціальних наукових праць та свідчень очевидців, проведено низку багатотисячних демонстрацій і мітингів в американських містах, поширено інформацію про події в Україні 1930-х рр. у медіа провідних країн Заходу, і зрештою створено Комісію Конгресу США з вивчення Голодомору в Україні та Міжнародну комісію з вивчення Голоду в Україні в 1932–1933 рр., які підтвердили факт штучно організованого голоду. Визначення комісіями такого високого рівня кількості жертв Голодомору 1932–1933 рр., а головне – оцінка його як геноциду українського народу та покладення вини за це на московсько-комуністичну владу мало низку важливих наслідків. Крім підняття цієї проблеми на «поверхню», зокрема і в УРСР, надання їй широкого міжнародного резонансу дискредитувало владу СРСР та в історичній перспективі давало підстави вимагати надання українському народу права на незалежність [18, с. 102-151].

Принагідно зауважимо, що активне поширення інформації про історію України, українська діаспора в США почала ще за Першої світової війни та

Української національної революції 1917–1921 рр. У міжвоєнний період, а особливо у 1930-х рр., з'явилося близько десяти періодичних видань, орієнтованих на американську аудиторію, найбільш відомий серед яких англомовний «Український тижневик» («Ukrainian Weekly»), що виходить у Джерсі-Сіті з 1932 р. дотепер. Український народний союз, засновник тижневика, ще в міжвоєнний період видав близько 20 книг англійською мовою, серед яких «Історія України» М. Грушевського і праці українських інтелектуалів, присвячених обґрунтуванню ідеї незалежності України та її ролі в Європі і світі. Видавництво УККА також видавало україно- та англомовні книги й інформаційні матеріали, а одним з способів привернення уваги до ситуації в Україні стало видання і поширення серед членів Конгресу та інших високопосадовців США Українською національною інформаційною службою у Вашингтоні щотижневого інформаційного листка «Ukraine in Brief» («Коротко про Україну»).

УККА брав активну участь у правозахисній діяльності, і разом з іншими організаціями української діаспори підняв проблему недотримання прав людини в УРСР і СРСР в цілому на міжнародний рівень, ініціював особисте вручення президента США Р. Рейгана у справу звільнення з ув'язнення українських політв'язнів, зокрема Левка Лук'яненка та Юрія Шухевича у 1988 р. [2, с. 102]. Так само відчутним ударом по міжнародному іміджу СРСР стала розгорнута українською діаспорою, зокрема УККА, у 1980-х рр. кампанія за легалізацію УГКЦ та УАПЦ, до якої було залучено не лише Ватикан, а й вищих посадовців США, Канади, Великої Британії [2, с. 94-98].

Водночас через орієнтацію УККА головним чином на «зовнішню» діяльність, репрезентацію української діаспори перед владою і суспільством США, боротьбу за інтереси поневоленого українського народу, його керівництво приділяло меншу увагу політичним процесам в середовищі української діаспори. На цьому тлі та через співіснування в лавах УККА різнорідних політичних сил неодноразово виникали внутрішні конфлікти і, як наслідок, вихід з Комітету та утворення нових організацій. Наприклад, у 1966 р. частина членів УККА, незгодна з лінією його провладу, створила свій орган Асоціацію українців Америки. Найбільший же розкол в історії УККА стався у 1980 р., коли перевагу у керівництві отримав Визвольний фронт (праві), внаслідок чого УНС та ще 27 організацій в 1981 р. створили Комітет правопорядку УККА [12, с. 587-589]. 1983 року він скликав конференцію, яка утворила Українсько-американську координаційну раду, досить велику і потужну організацію. У листопаді 2003 р. УНС повернувся до складу УККА, що було офіційно оформлено у вересні 2004 р. Ці процеси, звісно, не сприяли організаційному зміцненню УККА, однак, попри вихід з його структури, колишні члени продовжували працювати в тому ж напрямку і так чи так взаємодіяли з УККА в інтересах України.

Виховання нових поколінь діаспори, прищеплення їм усвідомлення цінності українського коріння та імперативу боротьби за незалежність України було найуспішнішим у діяльності УККА, орієнтованій на роботу з самою діаспорою, її згуртування та підготовку нових кадрів для громадської та політичної сфери. Саме цим опікувалася створена в 1953 р. Шкільна рада – одна з найдієвіших автономних установ УККА, яка координує діяльність українських шкіл у США, видає навчально-методичну літературу, готує вчителів. Найбільшою мережа українських шкіл у США була у 1960-х рр., коли об'єднувала 76 шкіл, в яких працювали 400 учителів (для порівняння: у 2011 р. Шкільній раді було підпорядковано 40 шкіл). Поряд з вихованням родиною та церквою, школи українознавства (7-8, 11 та 12-ти класові, а також у форматі курсів) закладали підґрунтя для продовження плідної діяльності всіх організацій української діаспори в США, у них навчалися лідери громади, зокрема керівники УККА Андрій Футей, Тамара Галло-Олексій, Михайло Савків та Аскольд Лозинський, американські державні службовці, медики, митці і т.д. українського походження, а також народжені в США українці, які згодом переїдуть до незалежної України і працюватимуть для її розвитку, як, наприклад, колишні перша леді України Катерина Ющенко і міністри Наталія Яресько та Уляна Супрун [11].

Ефективність співпраці УККА з вищою владою США була підкріплена й появою етнічних українців на доволі високих посадах у федеральних органах влади, починаючи з 1960-х рр. Так, видатний фізик і хімік, один із творців першої атомної бомби Джордж Кістяківський став спеціальним радником з питань науки і технологій Президента Д. Ейзенхауера (1959–1961), а аерофізик, розробник технологій супутникових комунікацій Джозеф Чарик – заступником міністра авіації за адміністрації Дж. Ф. Кеннеді (1960–1963), за адміністрації Дж. Форда Михайло Яримович був заступником помічника міністра з питань досліджень і розвитку (1968), а згодом – президентом Центру стратегічної оборони ВПС США та американського інституту аеронавтики й астронавтики. В наступні десятиліття кількість етнічних українців у вищих органах влади США зростає в рази. За президентства Р. Ніксона українське лобі (насамперед йдеться про УККА) вважалося другим за організованістю та впливовістю після єврейського. Ця тенденція зберігалася і надалі, в другій половині 1970-х – 1980-х рр., коли представництво української діаспори у вищій владі США розширилося, зокрема й у Білому домі [1, с. 88]. Зокрема етнічному українцю Роману Попадюку випало бути прес-секретарем та заступником помічника президентів Р. Рейгана, та Дж. Буша-старшого, заступником прес-секретаря з питань зовнішньої політики (1986–1992). А після проголошення незалежності України та встановлення США з нею дипломатичних відносин, Р. Попадюк став першим Послом США в Україні (1992–1993 рр.).

В цілому до кінця 1980-х рр. УККА досягнув значних успіхів у реалізації своїх завдань, став помітним чинником у Вашингтоні та згуртував навколо себе

українську діаспору США та симпатиків України у вищих органах влади. Це дозволило впливати на риторику та рішення Білого дому у критично важливий період влітку – восени 1991 р., коли, як відомо, попри прагнення українців до незалежності і його підтримку українською діаспорою, лояльними до неї американськими сенаторами і конгресменами, адміністрація президента не підтримувала проголошення Незалежності України. Це яскраво засвідчила сумнозвісна промова Дж. Буша-старшого у Києві 1 серпня 1991 р., відома як «котлета по-київськи».

УККА висловив незгоду з цією позицією від імені українців у США, а після проголошення Україною незалежності 24 серпня 1991 р. направив у Білий дім заяву із закликом виявити «беззастережну підтримку демократичних сил в Україні, встановленню прямих зв'язків та наданню допомоги в подоланні пережитків окупаційного режиму і зміцненні незалежності України у світовому товаристві демократичних держав». Під проводом УККА та УНС було проведено низку публічних акцій на підтримку незалежності України, зокрема одночасні багатотисячні маніфестації у Вашингтоні, Чикаго і Лос-Анджелесі 22 вересня 1991 р., які вплинули на громадську думку американців та засвідчили підтримку незалежності України [4, с. 176-177].

Зрештою за сприяння Р. Попадюка 27 листопада 1991 р. було організовано зустріч із Президентом Дж. Бушем проведу української діаспори на чолі з лідером УККА Аскольдом Лозинським і головою УНС Уляною Дячук. Поряд з поданням відповідної резолюції членів Гельсінської комісії це стало одним із важелів тиску на президентську адміністрацію і важливим кроком до визнання Сполученими Штатами незалежності України 25 грудня 1991 р. [17].

Відтак з утвердженням України як незалежної держави УККА продовжив відстоювати її інтереси у Конгресі та уряді США, сприяти формуванню демократичного суспільства з ринковою економікою на історичній батьківщині, налагодженню та розвитку офіційних міждержавних відносин США з Україною, неофіційних культурних, економічних зв'язків між Україною та українською діаспорою і американським суспільством, а також забезпечення основних потреб української діаспори в США.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що створення УККА продемонструвало вихід української діаспори на новий щабель інтеграції в американське суспільство та політикум. Завдяки наполегливій роботі проведу УККА «українське питання» було включене не лише до американського політичного дискурсу в контексті протистояння з СРСР, а й формально увійшло до програм Республіканської та Демократичної партій, фігурувало у дискусіях на Капітолійському пагорбі і в Білому домі за адміністрацій різних президентів. Враховуючи сприятливу політичну кон'юнктуру, утворену «холодною війною», та цілеспрямовані зусилля кількох поколінь української діаспори на чолі з УККА, у США в цей період сформувалося українське лобі, що працювало на реалізацію ідеї незалежності України. Поза сумнівом, УККА як «парасолькова»

організація американських українців та представник їхніх інтересів, що мав можливість комунікувати з вищою законодавчою та виконавчою владою США, використовувати інструментарій впливу демократичного суспільства, забезпечив левову частку успіху всіх акцій української діаспори та досягнення її головного завдання – підтримки незалежності України Сполученими Штатами в 1991 р. і на перспективу. Наслідки цього, підкріплені постійною роботою УККА та всієї української діаспори, ми відчуваємо нині, в умовах повномасштабної російсько-української війни, коли США постали як лідер з військової, фінансової, політичної допомоги Україні.

Список використаних джерел та літератури

1. Лендшел М.О. Участь американських українців у функціонуванні органів державної влади та політичних структур США (1945–1991 рр.). *Український історичний журнал*. 1998. №4. С. 81-90.
2. Недужко Ю. Боротьба української діаспори за демократію та державну незалежність України (кінець 70-х – початок 90-х років ХХ століття). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. 2008. № 11. С. 90-113.
3. Сухобокова О. Роль української діаспори США у здобутті та захисті незалежності України. *Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право*. Львів, 2014. С. 104-111.
4. Недошитко І.Р. Українська діаспора США у формуванні міжнародного іміджу України (1991 – 2018). *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 3(9). С. 175-193.
5. Сухобокова О. Український конгресовий комітет Америки як провідна організація української діаспори США. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (до 105-ї річниці з дня народження д.і.н., проф. В.Я.Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль)*. Збірник наук. статей. Київ: Логос, 2013. С. 201-205.
6. Сухобокова О. Український конгресовий комітет Америки. *Енциклопедія історії України. Том «Україна-Українці»*. К.: Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2019. С. 747-748.
7. Сухобокова О. Вплив Першої світової війни на консолідацію української діаспори США. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Історія*. 2014. № 4(122). С. 51-54.
8. Куропась М. Історія Української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини / Пер. з англ. В. Павловський. Нью-Йорк: Український Музей, 1984. 99 с.
9. Три декади УККА: 1940 – 1970. Нью-Йорк: б.в., 1970. 24 с.
10. Uniting Ukrainian Americans. UCCA. URL: <https://ucca.org/about/>
11. Український конгресовий комітет Америки відзначив 80-річчя. URL: <http://surl.li/fkozdz>.
12. Куропась М. Українсько-американська твердиня: перші сто років історії Українського Народного Союзу. Острого-Чикаго: Вид-во «Острозька академія», 2004. 682 с.
13. Сухобокова О. Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Історія*. 2012. № 112. С. 47-50.
14. Vazarko I., Bilinsky Ig. The Establishment and Activities of the Ukrainian Congress Committee of America: A Short Story. *The Ukrainian Heritage in America*. N-Y, 1991. P. 23-71.
15. Недужко Ю. Боротьба української діаспори США за відродження державної незалежності України (кінець 50 – початок 60-х рр. ХХ ст.). *Мандрівець*. 2006. № 4. С. 55-61.
16. Драган А. Шевченко у Вашингтоні. Джерсі сіті: Свобода, 1984. 138 с.

17. Дейчаківський О., Кузьо Т. Хто як працює в Америці на Україну. *Українська правда*. 2005, 12 серпня. URL: <http://surl.li/fkozq>.
18. Ковальчук О.О., Марусик Т.В. Голодомор 1932–1933 рр. в УРСР і українська діаспора Північної Америки. Чернівці: Наші книги, 2010. 224 с.

References

1. Lendel, M.O. (1998). Uchast amerykanskykh ukrainsiv u funktsionuvanni orhaniv derzhavnoi vladny ta politychnykh struktur SShA (1945–1991 rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, s. 81-90. [In Ukrainian].
2. Neduzhko, Yu. (2008). Borotba ukrainskoi diaspory za demokratiyu ta derzhavnu nezalezhnist Ukrainy (kinets 70-kh – pochatok 90-kh rokiv XX stolittia). *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”: Istorychni nauky*, 11, s. 90-113. [In Ukrainian].
3. Sukhobokova, O. (2014). Rol ukrainskoi diaspory SShA u zdobutti ta zakhysti nezalezhnosti Ukrainy. *Spolucheni Shtaty Ameryky u suchasnomu sviti: polityka, ekonomika, pravo*. Lviv, s. 104-111. [In Ukrainian].
4. Nedoshytko, I.R. (2019). Ukrainska diaspora SShA u formuvanni mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy (1991 – 2018). *Problemy vsesvitnoi istorii*, 3(9), s. 175-193. [In Ukrainian].
5. Sukhobokova, O. (2013). Ukrainskyi konhresovyi komitet Ameryky yak providna orhanizatsiia ukrainskoi diaspory SShA. *Materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii «Aktualni problemy novitnoi istorii zarubizhnykh krain» (do 105-yi richnytsi z dnia narodzhennia d.i.n., prof. V.Ia. Tarasenko ta 20-richchia vstanovlennia dyplomatychnykh vidnosyn mizh Ukrainoiu ta Derzhavoiu Izrail)*. Zbirnyk nauk. statei. Kyiv: Lohos, s. 201-205. [In Ukrainian].
6. Sukhobokova, O. (2019). Ukrainskyi konhresovyi komitet Ameryky. *Entsyklopediia istorii Ukrainy. “Ukraina-Ukrainsi”*. Kyiv: Vydavnytstvo “Naukova dumka”, s. 747-748. [In Ukrainian].
7. Sukhobokova, O. (2014). Vplyv Pershoi svitovoi viiny na konsolidatsiiu ukrainskoi diaspory SShA. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Istorii*, 4, s. 51-54. [In Ukrainian].
8. Kuropas, M. (1984). *Istoriia Ukrainskoi immihratsii v Amerytsi. Zberezhennia kulturnoi spadshchyny*; per. z anhl. Pavlovskiy, V. Niu-York: Ukrainskyi Muzei. [In Ukrainian].
9. *Try dekady UKKA: 1940 – 1970*. (1970). Niu-York: b.v. [In Ukrainian].
10. Uniting Ukrainian Americans. UCCA. [Online]. Available from: <https://ucca.org/about/> [In English].
11. Ukraiinskyi kongresovyi komitet Ameryky vidznachyv 80-richchia. [Online]. Available from: <http://surl.li/fkozq> [In Ukrainian].
12. Kuropas, M. (2004). *Ukrainsko-amerykanska tverdynia: pershi sto rokiv istorii Ukrainskoho Narodnoho Soiuzu*. Ostroh–Chykhovo: Vyd-vo “Ostrozka akademiia”. [In Ukrainian].
13. Sukhobokova, O. (2012). Konsolidatsiia ukrainskoi diaspory SShA ta yii intehratsiia u politychne zhyttia derzhavy. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Istorii*, 112, s. 47-50. [In Ukrainian].
14. Bazarko, I. & Bilinsky, I. (1991). The Establishment and Activities of the Ukrainian Congress Committee of America: A Short Story. *The Ukrainian Heritage in America*. N-Y, pp. 23-71. [In English].
15. Neduzhko, Yu. (2006). Borotba ukrainskoi diaspory SShA za vidrodzhennia derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy (kinets 50 – pochatok 60-kh rr. XX st.). *Mandrivets*, 4, s. 55-61. [In Ukrainian].
16. Drahan, A. (1984). *Shevchenko u Vashynhtoni*. Dzherisi siti: Svoboda. [In Ukrainian].
17. Deichakivskiy, O. & Kuzo, T. (2005). Khto yak pratsiuie v Amerytsi na Ukrainu. *Ukrainska pravda*. [Online]. Available from: <http://surl.li/fkozq> [In Ukrainian].
18. Kovalchuk, O.O. & Marusyk, T.V. (2010). *Holodomor 1932–1933 pp. v UPSR i ukrainska diaspora Pivnichnoi Ameryky*. Chernivtsi: Nashi knyhy. [In Ukrainian].

Sukhobokova O. Creation of the Ukrainian Congress Committee of America and its activities during the Cold War.

The article deals with the creation and activity of the Ukrainian Congress Committee of America during the Cold War. It is the main organization of the Ukrainian diaspora in the United States, which brings together more than 30 leading public, cultural, religious organizations. It represents the interests of the Ukrainian Diaspora of the United States and lobbies the interests of Ukraine in the US authorities and the world community.

The author traced the historical preconditions and circumstances of the creation of the Ukrainian Congress Committee of America and concluded that the founding of the organization demonstrated a new qualitative stage in the development of the Ukrainian diaspora of the United States. Its institutional design was completed, and systemic integration into the social and political space of the United States was launched, including interaction with the highest state power.

Attention is focused on determining the main activities of the Ukrainian Congress Committee of America and their implementation during the Cold War. Thus, one of the main tasks of the Committee was to protect the rights of the Ukrainian people to self-determination and democratic freedoms, including national self-expression, religious and political freedom, cultural development in Ukraine and abroad, in particular in the United States. The majority in the Ukrainian diaspora considered this mission the main thing of their lives. Therefore, this has become the most important unifying factor for various Ukrainian organizations and forces in the US around the Ukrainian Congress Committee of America.

During the second half of the 1940s-1991, the activity of the Ukrainian Congress Committee of America was aimed at promoting the essence and tasks of the Ukrainian national liberation movement, exposing the USSR policy towards the Ukrainian people, protection of human rights and Ukrainian nation in the USSR, gaining support for the idea of independence of Ukraine. As well as the formation of a positive image of the Ukrainian nation in the United States and the international arena, preserving the national identity and culture of the Ukrainian people, the unification of the Ukrainian diaspora in America and the world. In fact, the UCCA appears as the first Ukrainian lobby in the US political party, which effectively defended the interests of Ukraine and the Ukrainian people, and made a significant contribution to the proclamation and recognition of Ukraine's independence.

Keywords: *Ukrainian Congress Committee of America, Ukrainian Diaspora, USA, Ukraine, Cold War, Independence of Ukraine.*